

כתבי יהודה סלוצקי ז"ל*

יהודה סלוצקי נולד בג' בכסליו תרע"ו (10.11.1915) בסנובסק (כיום שצ'ורס) בפלך צ'רניגוב שבצפון-אוקראינה. הוא עלה ארצה עם משפחתו בערב חגי-הסוכות תרפ"ו (2.10.1925). אביו שימש בהוראה ועשה כמורה בכפר-ילדים ובכפר-חסידים; עם פטירתו בסיוון תרפ"ז עברה המשפחה לירוש-לים ומקץ זמן-מה לרמת-גן.

סלוצקי קיבל השכלתו בבית-הספר הריאלי 'תחכמוני' בתל-אביב ובבית-המדרש למורים בבית-הכרם שבירושלים, ובו סיים את חוק-לימודיו ב-1934. לאחר-מכן שימש בהוראה בדגניה (תרצ"ה), ברמת-רחל (תרצ"ו-תרצ"ח), באילת-השחר (תרצ"ט), בקרית-ענבים (ת"ש-תש"ח) ובבן-שמן (תש"ט-תש"י). בתשי"א

החל במחקרו על תולדות ההגנה — פרויקט שריכז אותו עד תומו ופרסם בו שורה של מחקרי-יסוד לכל לומר.

אולם עיקר התלהבותו המדעית ודביקותו נתונים היו למחקרים על יהודי רוסיה. בכך עשה רבות בעריכתו השקדנית של 'העבר', כתב-עת שבו פרסם גם חלק גדול ממחקריו על יהודי רוסיה ערב מלחמת-העולם הראשונה, בימי המלחמה והמהפכה. תרומתו העיקרית בתחום זה היתה חקירתו המקיפה את העיתונות היהודית-הרוסית במאה הי"ט ואת העיתונות היהודית-הרוסית במאה העשרים. את מחקרו השני לא זכה סלוצקי לראות בצאתו לאור.

יהודה סלוצקי נפטר בט"ו באייר תשל"ח (22.5.1978). עם מותו איבדה הקהילייה האקדמית של ההיסטוריונים בתחום תולדות עם-ישראל ברוסיה את אחד מחוקריה הגלגלים והפורים ביותר.

* ליקט: יוסף ירושלמי; ערך: ד"ר אריה גלבקט

ספרי-מחקר

- 17 'בית המדרש לרבנים בוולנה', העבר, ז (אייר תש"ך), עמ' 48-29.
- 18 'מדיניות הלאומים בין לנין לסטלין (כשולי מאמר של פ' פנימי)', מולד, יח (יוני-יולי 1960), חוברת 143, עמ' 275-278.
- 19 'דב הוז (עשרים שנה למותו)', הפועל הצעיר, נד (20.12.1960), חוברת 13, עמ' 5.
- 20 'קריאה ראשונה להגנה עצמית — שמונים שנה לפרעות בדרום רוסיה', מולד, יט (1961), חוברת 153-154, עמ' 138-134.
- 21 "'קריטיקוס" [ש' דובנוב כמבקר]', העבר, ח (אייר תשכ"א), עמ' 43-59.
- 22 'הפרסומים העבריים כברית המועצות 1917-1960' [מבוא לפרסומים יהודיים כברית-המועצות, 1917-1960, רשימות ביבליוגרפיות, בעריכת ש' שמרוק], ירושלים, החברה ההיסטורית הישראלית, תשכ"א, עמ' יט-נד.
- 23 'ההגנה הדפה את ההתקפה — ארבעים שנה למאורעות ירושלים כ"ב בנובמבר 1921', דבר, 2.11.1961, עמ' 3.
- 24 'הגיאוגרפיה של פרעות תרמ"א', העבר, ט (אלול תשכ"ב), עמ' 16-25.
- 25 'הפרעות בשנות תרמ"ב-תרמ"ד (הערות והסברים למפת הפרעות)', העבר, י (אייר תשכ"ג), עמ' 144-149.
- 26 'למוצאו של יוסף טרומפלדור', העבר, י (אייר תשכ"ג), עמ' 212.
- 27 'דעת הקהל הרוסית של פרעות קייסינוב', על אדמת כיסריבה, ג (תשכ"ג), עמ' 124-135.
- 28 'עורך "ספר ההגנה" — אין לראות ההיסטוריה בראי של פולמוס מפלגתי מלפני 25 שנה', הארץ, 1.1.1964, עמ' 7.
- 29 [המערכת], 'פרופ' בן-ציון דינור לגבורות', העבר, יא (אייר תשכ"ד), עמ' 3-6.
- 30 "'הדיין" (פרקים בתולדות העיתונות היהודית-רוסית)', העבר, יא (אייר תשכ"ד), עמ' 37-52.
- 31 'לגורלו של היסטוריון יהודי (יולי גסן)', העבר, יא (אייר תשכ"ד), עמ' 129-130. עיין להלן, מספר 89.
- 32 'על הפולמוס סביב "ספר תולדות ההגנה"', הארץ, 8.4.1964, עמ' 11.
- 33 'בין היסטוריה לאוטוהיסטוריה (תשובה לביקורת על "ספר תולדות ההגנה")', אמות, טז (פברואר-מארכ 1965), עמ' 83-78.
- 34 'למען הדיוק — מכתב לעורך (הערות לרשימתו של ח'

- 1 [יהודה בן אכרם], ההיאבקות על צבא יהודי, תל-אביב, הוועד הארצי למען החייל היהודי, תש"ו, 177 עמ'.
- 2 יד למעיין — ציונים ביבליוגרפיים על ערכי יסוד של תנועת העבודה, בית-ירח-כנרת, תשי"ב, 100 עמ'.
- 3 אדולף לנדאו ה'זוסחוד', עבודה לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תש"ך, 473 + 3 עמ' [במכונת כתיבה].
- 4 ספר תולדות ההגנה, א-ג, ירושלים, הספריה הציונית, מערכות ועם עובד, תשט"ו-תשל"ב. משלו: כרך א, הפרקים א-ז, טו, טז; כרך ב כולו; כרך ג כולו.
- 5 ראשונים לשמירה ולהגנה, תל-אביב, מערכות, תשכ"ג, 128 עמ' [תדפיס מתוך: ספר תולדות ההגנה, א].
- 6 העיתונות היהודית-רוסית במאה התשע-עשרה, ירושלים, מוסד ביאליק, תשל"א, 392 עמ'.
- 7 המאבק נגד הבריתים, 1945-1947, ירושלים, משרד החינוך והתרבות ויד יצחק בן-צבי, תשל"ב, 30 עמ'.
- 8 מבוא לתולדות תנועת העבודה הישראלית, תל-אביב, עם עובד, תשל"ג, 340 עמ'.
- 9 תנועת ההשכלה ביהדות רוסיה, ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשל"ז, 118 עמ'.
- 10 העיתונות היהודית-רוסית במאה העשרים (1900-1918), תל-אביב, בית-הספר למדעי היהדות, אוניברסיטת תל-אביב, תשל"ח, 511 עמ' [הספר יצא לאור לאחר מות המחבר].

מאמרים ורשימות

- 11 'השפעת הצבור המבוגר על חנוך הילדים', ניב הקבוצה, ב (חשוון תש"ה), עמ' 130.
- 12 'עם סיום הלימודים בכחה י"ב', בקבוצה [ניב הקבוצה], ה (תשרי תש"ח), עמ' 48.
- 13 'נתן חפשי היה נושא אקדח במצב הכן' [מכתב למערכת], דבר, 18.7.1954, עמ' 2.
- 14 'דנה גוריאריה (לזכר נעדרים)', ניב הקבוצה, ה (1956), חוברת ב (18), עמ' 400-402.
- 15 'ד"ר מאכס מאנדלשטאם', העבר, ד (תמוז תשט"ז), עמ' 56-76; ה (אלול תשי"ז), עמ' 44-73. תרגום ליידיש: 'מיט הערלצען', אידישער קעמפער, מא (פסח תש"ך), עמ' 61-67.
- 16 'צמיחתה של האינטליגנציה היהודית-רוסית', ציון, כה (תש"ך), עמ' 212-237.

- 54 'מקומה של האידיאה המכוונת בהתהוות הקבוצה בארץ ישראל', בדרך, א (אפריל 1968), חוברת ב' עמ' 137-145.
- 55 'הרעיון החלוצי ותנועות חלוציות לפני מלחמת העולם הראשונה', אסופות, יב (יולי 1968), עמ' 7-18.
- 56 Судьба иврит в России. в кн.: "Книга о русском еврействе". Под ред. Я. Г. Фрумкина и др., Нью Йорк, 1968. стр. 241-247 לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 41.
- 57 'האידיאה והקבוצה (למכתבו של ד"ר ישראל קולת)', בדרך, ב (אוגוסט 1969), חוברת ד, עמ' 164-165.
- 58 'The Fate of Hebrew in Soviet Russia', *Russian Jewry 1917-1967*, ed. G. Aronson, New York 1969, pp. 396-405. לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 41; לנוסח רוסי עיין לעיל, מספר 56.
- 59 'בעית האחריות לפרעות אוקראינה', העבר, יז (אייר תש"ל), עמ' 27-43.
- 60 'מ.פ.ס.ע. בוועידת היסוד של ההסתדרות', אסופות, יד (דצמבר 1970), עמ' 133-162.
- 61 'הפרובלמטיקה כהוראת תולדות מלחמת המחתרות בא"י המנדטורית', מעלות, ב (נובמבר 1970), חוברת 3, עמ' 8-15.
- 62 'הישוכ בארץ-ישראל במסכת העזרה ליהדות אירופה בשנות השואה', העמידה בתקופת השואה — דיונים בכינוס חוקרי השואה (11.4.1968-7.4.1968), ירושלים, יד ושם, חש"ל, עמ' 327-336, 336-345. באנגלית — עיין להלן מספר 68; בצרפתית — עיין להלן, מספר 69.
- 63 'ישראל צינברג — האישי ויצירתו', י צינברג, תולדות ספרות ישראל, ז, עמ' 6-14. עיין להלן, מספר 215.
- 64 'חשבונו של בנין', ה' פרומקין, עליה ופיתוח בדרך למדינה, הקדמה, עמ' 5-8. עיין להלן, מספר 214.
- 65 'מיתוס לעומת היסטוריה', מעלות, ב (פברואר 1971), חוברת 6, עמ' 32-33. תגובה למאמרו של: מ' סבוראי, 'על דרכה של לח"י', מעלות, שם, חוברת 4.
- 66 'עובדות ודמיונות — הערות למאמרו של איתן לבני 'על מלחמתו של אצ"ל'', מעלות, ב (תשל"א), חוברת 5, מעלות, ב (מארס 1971), חוברת 7, עמ' 20-21.
- 67 'תולדות מאורעות הדמים בפסח 1920 [תגובה למאמרו של י' בן-ארי 'המשמעות המדינית של המאבק על ירושלים', גשר, ד (65), דצמבר 1970], גשר, יז (ספטמבר 1971), חוברת 2 (67), עמ' 108-110.
- 68 'The Palestine Jewish Community and Its Assistance to Europe Jewry in the Holocaust Years', *Jewish Resistance during Holocaust—Proceedings of the Conference on Manifestations of Resistance*,
- כנען "תולדות אצ"ל" בהארץ, (17.12.1965), הארץ, תרבות וספרות, 31.12.1965, עמ' 10.
- 35 'מנחם אוסישקין — התקופה הרוסית', העבר, יב (אייר תשכ"ה), עמ' 3-28.
- 36 'דיוני מועצת המיניסטרים הרוסית בכיטול תחום המושב ליהודים (אוגוסט 1915)', העבר, יג (אייר תשכ"ו), עמ' 41-58.
- 37 'ישראל קלויזנר', העבר, יג (אייר תשכ"ו), עמ' 181-185.
- 38 'כתבי ד"ר ישראל קלויזנר (רשימה ביבליוגרפית) [תרצ"ה-תשכ"ד]', העבר, יג (אייר תשכ"ו), עמ' 186-191 [כשיתוף עם א' אהרוני].
- 39 'האמנם בראי עקום? למאמרו של י' נדבה', האומה, ה (ספטמבר 1966), חוברת 2 (18), עמ' 272-274.
- 40 'ד"ר נתן מיכאל גלבר ז"ל', ציון, לא (תשכ"ו), עמ' 222-224.
- 41 'היצירה העברית כבריית המועצות', גשר, יב (ספטמבר 1966), חוברת 3-2 (47-48), עמ' 81-95. ברוסית — להלן מספר 56; באנגלית — להלן, מספר 58.
- 42 'הערה (למאמרו של מ' אביגל על המורה העברי התמהוני היקר מאד)', הפועל הצעיר, ס (22.9.1966), חוברת 1, עמ' 29.
- 43-46 [לתולדות היהודים בקהילת בוברויסק], באברויסק — ספר זכרון לקהלת בוברויסק, תל-אביב תשכ"ז. (43) 'קהילת בוברויסק (מונוגרפיה)', א, עמ' 19-122. (44) 'רבנות, תורה וחסידות' [בחלקן], א, עמ' 267-291 [עמ' 289, 290-291]. (45) 'שמואל אלכסנדרוב', א, עמ' 319-324. (46) 'סופרים משכילים, אנשי ציבור' [בחלקן], ב, עמ' 511-578.
- 47 'אלכסנדר גולדשטיין (מדברי חברים ותלמידים)', העבר, יד (ניסן תשכ"ז), עמ' 93-100.
- 48 'התוספת הרוסית ל"הכרמל"', העבר, יד (ניסן תשכ"ז), עמ' 153-158.
- 49 'משוררים של החלכאים (מבוא)', לויך, יהודה ליב (יהל"ל) — זכרונות והגיונות, עמ' 9-28. ועיין להלן, מספר 211.
- 50 'ייסודה של יק"א — חזון והגשמה', דבר, 1.3.1968, עמ' 9.
- 51 'יהודים כצבא רוסיה הצארית', חיילים יהודים כצבאות אירופה, עמ' 103-122. ועיין להלן, מספר 210.
- 52 'ההגנה העצמית בגולה', גשר, יד (מארס 1968), חוברת 2-1 (54-55), עמ' 23-47.
- 53 'יהדות רוסיה בשנת המהפכה 1917', העבר, טו (אייר תשכ"ח), עמ' 32-55.

- 'Hebrew Literary Work in the Soviet Union', 83
Jewish Culture in Soviet Union, Proceedings of the
Symposium Held by the Cultural Dept. of the World
Jewish Congress, 1972, Jerusalem 1973, pp. 117-127
לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 72: רוסית — עיין לעיל, מספר
81.
- 'The Histadrut—Its History, Structure and 84
Principles', *Labor and Society in Israel*, Tel-Aviv 1973,
pp. 6-23
- 85 'ההגירה כגורם בתולדות היהודים כמזרח-אירופה עד
1881', הרצאות בכנסי העיון בהיסטוריה, הכנס הט"ו והט"ז,
ירושלים, החברה ההיסטורית הישראלית, תשל"ג, עמ' 67-79.
- 86 'התפלגותה של האינטליגנציה היהודית-רוסית לזרמים
ולמפלגות', דברי הקונגרס העולמי הששי למדעי היהדות, כ,
ירושלים תשל"ג, עמ' 218-224.
- 87 'החיילים הארצישראלים וחלקם בהצלת יהודים
במלחמת העולם השנייה ולאחריה', דפים לחקר השואה, ב
(תשל"ג), עמ' 50-65.
- 88 'העיתונות היהודית ברוסיה בשנים 1914-1938', עיתונות
יהודית שהיתה, ערך: י' גוטלהף, תל-אביב, האגוד העולמי של
העיתונאים היהודיים, תשל"ג, עמ' 341-356.
- 89 'יולי גסן', העבר, כ (אלול תשל"ג), עמ' 72-79. עיין
לעיל, מספר 31.
- 90 'כתיבתו של "ספר תולדות ההגנה"', בצרון, סד (אלול
תשל"ג), חוברת ז (307), עמ' 364-367.
- 91 'שומר גחלת (על בן-ציון דינור ז"ל)', העבר, כ (אלול
תשל"ג), עמ' 14.
- 92 'מ"מדינה בדרך" למדינת ישראל', הדואר, נב (4.5.1973),
חוברת כד, עמ' 386-387.
- 93 'דיון כבעיית יחסי עבודה כראשית ימי העלייה השנייה',
הציונות, ג (תשל"ד), עמ' 198-213.
- 94 'קול מארץ הכלא (על ברוך וייסמן)', דבר, משא,
11.1.1974, עמ' 3.
- 95 'נפש קרועה — דרכו וגורלו של הסופר שלמה יעקב
ניפומניאשצ'י', שבות, ג (תשל"ה), עמ' 80-89.
- 96 'צבי פרייגרזון', בחינות, ו (תשל"ה), עמ' 88-102.
- 97 'תקנון חובת הצבא הכללית 1874 והיהודים', העבר, כא
(תשל"ה), עמ' 3-19.
- 98 'הנער שלא דעך (מבוא)', צ' פרייגרזון (א' צפוני), יומן
הזכרונות (1949-1955), עמ' 5-24. עיין להלן, מספר 216.
- 99 'משורר חיכת ציון שנשכח — פרוג, 60 שנה למותו',
דבר, 15.10.1976, עמ' 7.
- Jerusalem, April 7-11, 1968, Jerusalem, Yad Vashem,*
1971, pp. 414-425. לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 62.
- 'L'Aide du Ychouv Juif D'Eretz-Israel on 69
Judaisme Europe Pendant la Periode de la Cata-
strophe', *Le Monde Juif*, July-Sept. 1968, pp. 1-9
לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 62; לנוסח אנגלי עיין לעיל,
מספר 68.
- 70 'יהודים בוועידה הראשונה של הסופרים הסובייטיים',
בחינות, ב-ג (1972), עמ' 24-35. אנגלית — עיין להלן, מספר
71.
- 'Jews at the First Congress of Jewish Writers', 71
Soviet Jewish Affairs II (1972), no. 2, pp. 61-70
- 72 'היצירה היהודית בכריה"מ כלשון העברית', תרבות
יהודית כברית המועצות — דיונים בסימפוזיון, ירושלים,
המחלקה לתרבות של הקונגרס היהודי העולמי, שבט תשל"ב,
עמ' 106-113. ברוסית — עין להלן, מספר 81; באנגלית —
עיין להלן, מספר 83.
- 73 'ראזסווייט (1919-1904)', קציר — קובץ לקורות התנועה
הציונית ברוסיה, ב, תל-אביב, תרבות וחינוך והוועד הציבורי
לתולדות התנועה הציונית ברוסיה, תשל"ב, עמ' 22-55.
- 74 [י.ס.], 'תולדות היהודים ברוסיה בסוף המאה הי"ח
(שלוש תעודות)', העבר, יט (אלול תשל"ב), עמ' 74-82.
- 75 'סיכום עגום (מאתיים שנה ליהדות רוסית 1772-1972)',
העבר, יט (אלול תשל"ב), עמ' 5-19.
- 76 'החשבון המר — 20 שנה לחיסול הסופרים היהודים
בכריה"מ', דבר, משא, 11.8.1972, עמ' 3.
- 77 'האמת האכזרית [תשובה לל' פודריאצ'יק שהגיב על
המאמר "החשבון המר", דבר, 11.8.1972]', דבר, משא,
25.8.1972, עמ' 2.
- 78 'ערבוב מושגים [תשובה לתגובות על המאמר כדבר
הסופרים היהודיים בכריה"מ]', דבר, משא, 15.9.1972, עמ' 2.
עיין לעיל, מספר 76.
- 79 'ישראל היילפרין ז"ל', הדואר, מב (1.12.1972), חוברת
ד, עמ' 57.
- 80 'מ.מ.פ.ס.ע. עד י.ק.פ. (פ.ק.פ.)', אטרופות, טז (1972), עמ'
8-3.
- Литературное творчество на иврите в Советском 81
Союзе. в кн.: "Еврейская культура в Советском Союзе".
Съезд Всемирного еврейского конгресса. Иерусалим,
1972, стр. 102-114. לנוסח עברי עיין לעיל, מספר 72.
- 82 "'גחלוץ" (פרק בתולדות העיתונות הציונית-רוסית),
שבות, א (תשל"ג), עמ' 131-137.

רשימות-ביקורת על ספרים

- 116 'פרקי גבורה ומסירות נפש "התשאי ספינה גוססת" [על ספרה של ברכה חכם, פורצי השערים], דבר, 3.1.1957, עמ' 6.
- 117 'אוד מוצל מאש [על ספרו של ש' דובנוב, ספר החיים, ג], דבר, 4.10.1957, עמ' 6.
- 118 "'חיבת ציון ברומניה" [מאת י' קליוזנר], הפועל הצעיר, נב (27.1.1959), חוברת 19, עמ' 19-20.
- 119 "'פרקי חיים" [על ספר זכרונותיו של ג' ניר-רפאלקס], העבר, ז (אייר תש"ך), עמ' 192-194.
- 120 "'מארטוב והקרובים אליו" [על הקובץ Мартон и его близкие. בעריכת ג' ארונסון ואחרים], העבר, ז (אייר תש"ך), עמ' 194-197.
- 121 "'גנוזים" (בעריכת ג' קרסל), דבר, 26.5.1961, עמ' 8.
- 122 'עירו של פירברג [על זוויהל, בעריכת ע' אורי, מ' בונה וי' שלאיד], הפועל הצעיר, נה (20.3.1962), חוברת 28, עמ' 18.
- 123 "'בהתעורר עם" [מאת י' קליוזנר], העבר, י (אייר תשכ"ג), עמ' 204-206.
- 124 "'יידן אין אוקראינע" [על קובץ היסטורי בהוצאת החברה להנצחת שמם של יהודי אוקראינה], העבר, י (אייר תשכ"ג), עמ' 206-210.
- 125 'ספרי זכרון נפתחים [על קוריץ (והלין)], ספר זכרון בעריכת א' לאוני ועל "ספר יזכר לקהילת סארני", בעריכת י' קריב ועל זוויהל, בעריכת ע' אורי ומ' בונה], העבר, יא (אייר תשכ"ד), עמ' 123-126.
- 126 'סטאווישצה [על ספר הזכרון סטאווישצה, בעריכת א' ווייסמאן], העבר, יא (אייר תשכ"ד), עמ' 126-127.
- 127 'על "פרשת גבריאל תירוש" [מאת י' שלון], דבר, לספרות ולאמנות, 5.2.1965, עמ' 7.
- 128 'בכל זאת רק מטעה — עוד על פרשת גבריאל תירוש [מאת י' שלון], דבר, לספרות ולאמנות, 12.2.1965, עמ' 5.
- 129 "'הקומנדאנט מאשוויץ מעיד" (רשימות של ר' האס), מאזנים, כ (אייר תשכ"ה), חוברת ו, עמ' 546-547.
- 130 "'פטריה" [על ספרו של ג"א שטיינר], מאזנים, כ (אייר תשכ"ה), חוברת ו, עמ' 547-548.
- 131 "'שאלת היהודים בתנועה הליברלית והמהפכנית ברוסיה" (1890-1914), [מאת י' מאור], העבר, יב (אייר תשכ"ה), עמ' 199-201.
- 132 'ספר חדש לתולדות יהודי רוסיה [על: S.W. Baron, *The Russian Jews under Tsars and Soviets*], העבר, יב (אייר תשכ"ה), עמ' 201-204.

- 100 'מסה על אהבה נכזבת — מפלגת פועלי ציון', דבר, 3.12.1976, עמ' 18.
- 101 'פרשת אבו-גוש, 1948 (מכתב למערכת)', דבר, 15.8.1977, עמ' 16.
- 102 'לא לזרוק את "הטלית והתפילין" (מכתב למערכת)', דבר, 17.8.1977, עמ' 12.
- 103 'הטרגדיה של החלוץ הרוסי', דבר, 19.8.1977, עמ' 16.
- 104 'שנת 1905 בחייהם של יהודי רוסיה', העבר, כב (תשרי תשל"ז), עמ' 3-23.
- 105 'לבטייה של עליה', דבר, משא, 30.9.1977, עמ' 14.
- 106 'תקופה בתולדות תנועת העבודה', דבר, משא, 7.10.1977, עמ' 16.
- 107 'בין אמת היסטורית למפלט פוליטי', דבר, משא, 18.11.1977, עמ' 18.
- 108 'בעיות שאינן יורדות מהפרק', דבר, משא, 30.12.1977, עמ' 16.
- 109 'חילופי אוכלוסין — רעיון נאצי? (מכתב למערכת)', דבר, 6.1.1978, עמ' 24.
- 110 'מפת פינסק היהודית 1506-1941', גלעד, ד-ה (1978), עמ' 666-665.

ערכים באנציקלופדיות

- 111 האנציקלופדיה העברית: 'ליטא, יהודים', כא, תשכ"ט, עמ' 776-765; 'ברית המועצות, יהודים', כב, תשל"ל, עמ' 774-790; '(זה)שומר', ל, 1979, עמ' 619-620; 'שטרשון, אב ובנו, רבנים ומחברים', ל, עמ' 786-787 [יחד עם ש' ורהפטיג].
- 112 האנציקלופדיה החינוכית: 'מזרח אירופה', ד, תשכ"ד, עמ' 576-592.
- 113 *Encyclopedia of Zionism and Israel*, New York 1971. לרשימת הערכים ראה: כרך א, עמ' xxii.
- 114 האנציקלופדיה למדעי החברה, 'רוסיה, יהודים', ה, 1970, עמ' 534-542.
- 115 *Encyclopedia Judaica*, Jerusalem 1971. מאות ערכים, וביניהם: 'Has-', VII, pp. 1064-1074; 'Haganah', VII, pp. 1433-1452; 'Russia', VII, pp. 434-493; 'Siberia', XIV, pp. 1486-1489. חלק מן הערכים הוכאו בספרים: - *History from 1880*, Jerusalem, Keter Books, 1973, 299 pp.; *Anti-Semitism*, Jerusalem, Keter Books, 1974, 233 pp.

- 130 'מעדת נעורים למארכסזים מהפכני [על ספרו של א' מרגלית, השומר הצעיר – מעדת נעורים למארכסזים מהפכני], הארץ, תרבות וספרות, 21.1.1972, עמ' 16, 17.
- 151 'לוחמים יהודים במלחמה נגד הנאצים' [בעריכת מ' מושקט], דבר, משא, 14.7.1972, עמ' 6.
- 152 'השנים השחורות [על ספרו של י"א גלכוב, השנים השחורות של יהדות ברית המועצות], הארץ, תרבות וספרות, 28.7.1972, עמ' 16.
- 153 'פנקס קרינקי [בעריכת ד' רביץ], אבטוביגרפיה [מאת צ' הרכביץ], העבר, יט (אלול תשל"ב), עמ' 290-291.
- 154 'דרך ה"גדוד" והקיבוץ [על ספרו של ע' בר-חיים, בדרך אל רמת-רחל], דבר, משא, 28.9.1972, עמ' 2.
- 155 'הציונות, מאסף לחולדות התנועה הציונית, ב [בעריכת ד' קארפיץ], אסופות, טז (אוקטובר 1972), עמ' 115-117.
- 156 'הרהורים על יהדות אמריקה [על ספרו של מ' סקלר, יהודי ארצות הברית], דבר, משא, 20.10.1972, עמ' 6.
- 157 'בעקבות הקול הגדול [על ספרה של רות בונדי, השליח], דבר, משא, 22.2.1974, עמ' 3 [על אצטו סירניץ].
- 158 'מעדת אל' עד צלב הקרס [על ספרו של א' כרמל, ההתישבות הגרמנית בארץ ישראל כשלהי התקופה העותומנית], דבר, משא, 22.3.1974, עמ' 3.
- 159 'אוקטובראים עבריים' [מאת י"א גלכובץ], דבר, משא, 19.4.1974, עמ' 2.
- 160 'מאה השנים הראשונות [על ספרו של א' דורון, פרקים בתולדות תנועת הפועלים הבינלאומית], דבר, משא, 3.5.1974, עמ' 3.
- 161 'ישוב פעם היטלר [על ספרו של א' בולוק, היטלר – אנאטומיה של רודנות], דבר, משא, 14.6.1974, עמ' 1, 3.
- 162 'מחקר על "אחדות העבודה" [על ספרו של י' גורני, אחדות העבודה, 1930-1919 – היסודות הרעיוניים והשיטה המדינית], דבר, משא, 5.7.1974, עמ' 1, 4.
- 163 'הציונות ברוסיה [על ספרו של י' מאור, התנועה הציונית ברוסיה], דבר, משא, 2.8.1974, עמ' 1.
- 164 'השנים שהוחצו [על ספרו של ד' גלעד, הישוב בתקופת העליה הרביעית], דבר, משא, 6.9.1974, עמ' 2.
- 165 'ציונות בראי זמננו [על ספרו של ד' לקויר, תולדות הציונות], דבר, משא, 27.9.1974, עמ' 2.
- 166 'בן-גוריון – סיכום כיניים [על ספרו של א' אביחי, ד' בן-גוריון, מעצב המדינה], דבר, משא, 25.10.1974, עמ' 3.
- 167 'לידתו של "המעל" [על ספרו של ג' קצבורג, מחלוקה
- 133 'ה"קונגרס הציוני הכל-רוסי הראשון במינסק" [על חוברת גרמנית של מ' נורוק], העבר, יב (אייר תשכ"ה), עמ' 205-204.
- 134 'דיפלומטיה ומחתרת במדינות הציונית לי' באואר', בעיות בינלאומיות, יוני-יולי 1965, עמ' 35-37.
- 135 'לכסיקון הגבורה [מאת י' גולדשטיין ומ' כהנוביץ], מערכות, מז (ספטמבר 1965), חוברת קסט, עמ' 46.
- 136 'גנוזים', ב [בעריכת ב' קרוא], דבר, לספרות ולאמנות, 24.9.1965.
- 137 'להבות באפר' [על ספרה של ריזל קורצ'ק (רוזקה)], מאזנים, כב (אפריל-מאי 1966), חוברת 1, עמ' 508-510.
- 138 'קמיניץ-פודולסק וסביבתה' [בעריכת א' רוזן ואחרים], העבר, יג (אייר תשכ"ו), עמ' 197-199.
- 139 'ספר הרצל ברגר' [הביאו לדפוס ב' אליאב וד' ויניצקי], העבר, יד (אייר תשכ"ז), עמ' 277.
- 140 'דימוקראטיה במבחן [על ספרה של לני יחיל, הצלת היהודים בדניה – דימוקראטיה שעמדה במבחן], מאזנים, כה (נובמבר 1967), חוברת 7, עמ' 485.
- 141 'כונים חפשיים ויהודים [מאת י' כ"ץ], מאזנים, כז (אוקטובר 1968), חוברת 8, עמ' 375-376.
- 142 'בין המפכה למפכה [על ספרו של י' שניאורסון, לעבן אין קאמף פון יידן אין צארישן רוסלאנד, 1905-1917], העבר, טז (אייר תשכ"ט), עמ' 255-257.
- 143 'שבת הנועזים' [מאת ש' שבא], בדרך, ב (אוגוסט 1969), חוברת ד, עמ' 166-168.
- 144 'אהרן אהרנסון [על ספרו של א' ליבנה, אהרן אהרנסון, האיש וזמנו], דבר, לספרות ולאמנות, 10.4.1970, עמ' 8.
- 145 'נפתולי דרכים' [מאת אסתר רוזנטל-שניידרמן], אסופות, יד (דצמבר 1970), עמ' 176-178.
- 146 'ספור מקוה ישראל [על ספרו של י' שפירא, מאה שנה למקוה ישראל], דבר, לספרות ולאמנות, 25.12.1970, עמ' 15.
- 147 'דורות אחרונים [על ספרו של ר' מאהלר, דברי ימי ישראל – דורות אחרונים, ב, ספר א'], העבר, יח (אייר תשל"א), עמ' 280-283.
- 148 'מבפנים' (1923-1927), מהדורה חדשה, אסופות, ב (נובמבר 1971), עמ' 105-107. 'מבפנים, מפתח לשנים 1923-1967', אסופות, שם, עמ' 107-109.
- 149 'הספרות היהודית הרוסית בשנות השלטון הסובייטי [על פרסומים יהודיים בברית המועצות 1917-1960, ערך ח' שמרוק], בחינות, ב-ג (תשל"ב), עמ' 184-186.

- החברה והכלכלה באידיאולוגיה של תקופת ההשכלה], דבר, משא, 21.5.1976, עמ' 13.
- 185 'שנה אחת בחייו של ברל נעל אגרות ברל כצלנסון, ג; כינס י' שרת', דבר, משא, 9.7.1976, עמ' 15, 16.
- 186 'מאבק ציוני מול מימסד דתי נעל אגרות הרב מאיר בר אילן', דבר, משא, 23.7.1976, עמ' 15.
- 187 'ירושלים בראי דפוסייה נעל ספרה של ש' הלוי, ספרי ירושלים הראשונים', דבר, משא, 27.8.1976, עמ' 15.
- 188 'מחקרים בציונות נעל הציונות – מאסף לתולדות התנועה הציונית והישוב היהודי בארץ ישראל, ד; בעריכת ד' קארפי', מגוון, ח (תשל"ו), עמ' 58-60.
- 189 'גורלו של מנהיג נעל ספרו של י' גורני, שותפות ומאבק – ח' ויצמן ותנועת הפועלים בארץ ישראל', דבר, משא, 17.9.1976, עמ' 13.
- 190 'כימי שואה ומאבק נעל ספרו של י' טבנקין, דברים, ד (1943-1949)', מגוון, יא (אוקטובר 1976), עמ' 60-62.
- 191 'נפש צרובת אש (רומן סובייטי על ארץ-ישראל בימי העלייה השלישית) נעל ספרו של מ' אגארט, הארץ צרובת האש, ב, ח (רוסית)', שבות, ד (תשל"ו), עמ' 94-100.
- 192 'גורלה של שארית וסופה נעל ספרו של י' בצלאל, לבדם במבצר הקץ', הארץ, תרבות וספרות, 17.12.1976, עמ' 18, 19.
- 193 'מגילת יארצכו' – גרוד עבודה ע"ש י"ח ברנר', העבר, כב (תשרי תשל"ז), עמ' 255.
- 194 'הרכבות מטעם' נעל ספרו של ע' שוחט', העבר, כב (תשרי תשל"ז), עמ' 268-269.
- 195 'ההגנה, האצ"ל והבריטים נעל ספרו של י' שביט, עונת הצייד – הסוון', מגוון, יג (ינואר 1977), עמ' 62-64.
- 196 'דוד ילין באיגרותיו', דבר, משא, 25.2.1977, עמ' 16, 17.
- 197 'חלון הראווה של החלוץ בפולין נעל הספר: כשדמות גרוכוב, בעריכת שרה סגל וא' פאלקוב', מגוון, טו (מארס 1977), עמ' 60-61.
- 198 'הלאומיות שגברה על מארקס' מאת ז'אן דניאל', דבר, 25.3.1977, עמ' 19.
- 199 'יהודים בשנות הריאקציה נעל ספרו של ר' מאהלר, דברי ימי ישראל כדורות האחרונים, ו', מגוון, יט (יולי 1977), עמ' 55-57.
- 200 'במזל של פילוג נעל ספרו של ל' קנטור, ללא משוא פנים – התפתחות יחסי העבודה בישראל', מגוון, כ (אוקטובר 1977), עמ' 60-61.
- לספר הלבן, מדיניות בריטית בא"י 1936-1940], דבר, משא, 29.11.1974, עמ' 2.
- 168 'תולדות היבסקציה' נעל הספר: Y. Gitelman, *Jewish Nationality and Soviet Politics*, שבות, ב (תשל"ד), עמ' 191-193.
- 169 'ההתיישבות היהודית בקרים נעל ספרו של י' קרן, ההתיישבות החקלאית היהודית בחצי אי קרים', שבות, ב (תשל"ד), עמ' 198-199.
- 170 'בחולד ההרים' מאת י' ברגינסקי', בחינות, ה (תשל"ד), עמ' 165-168.
- 171 'בן-גוריון באגרותיו נעל אגרות ד' בן-גוריון; כינס י' ארז', דבר, משא, 3.1.1975, עמ' 2.
- 172 'חזונו של אקטיביסט נעל ספרו של י' טבנקין, דברים, א; דברים, ב; דברים, ג', דבר, משא, 14.2.1975, עמ' 1, 4.
- 173 'סודו של ברל כצלנסון נעל אגרות ברל כצלנסון, ה; כינס י' ארז', דבר, משא, 4.4.1975, עמ' 1.
- 174 'ספר עדות נעל ספרו של א' סולדניצין, ארכיפלג גולג', דבר, משא, 9.5.1975, עמ' 1.
- 175 'החוט שלא נותק נעל ספרו של ב' וסט, דרך הגאולה', דבר, משא, 27.6.1975, עמ' 2.
- 176 'במזל חלוקת הארץ נעל זכרונות ד' בן-גוריון, ד', דבר, משא, 4.7.1975, עמ' 2.
- 177 'ירושלים של גלות נעל ירושלים דליטא, ליקט וערך ל' ראן', דבר, משא, 18.7.1975, עמ' 2.
- 178 'א"י – כמוקד בתולדות ישראל נעל ספרו של ב' דינור, במאבק הדורות', דבר, משא, 1.8.1975, עמ' 3.
- 179 'ממשיחיות לציונות נעל כתבי הרב יהודה אלקלעי', דבר, משא, 8.8.1975, עמ' 2.
- 180 'כתבייד יתום נעל ספרו של ש' אייזנשטדט, פרקים בתולדות תנועת הפועלים היהודית, ג', דבר, משא, 28.9.1975, עמ' 3.
- 181 'אחדות העבודה' ממבט שונה נעל ספרו של י' שפירא "אחדות העבודה" ההיסטורית – עצמתו של ארגון פוליטי', דבר, משא, 10.10.1975, עמ' 2.
- 182 'לכסיקון לתולדות ההגנה והמאבק נעל ספרו של א' תלמי, מה ומי בהגנה ובמאבק', מאזנים, מא (נובמבר 1975), חוברת 6, עמ' 439-440.
- 183 'מורה דרך בתולדות השואה נעל ספרו של נ' עק, שואת העם היהודי באירופה', דבר, משא, 9.1.1976, עמ' 15.
- 184 'תנועת ההשכלה כאתגר נעל ספרו של מ' לוי, ערכי

ביבליוגרפיה: כתבי יהודה סלוצקי ז"ל

- 201 'על ההגנה ועל העפלה [על ספרו של ש' אביגור, עם דור ההגנה, ב'], מגוון, כא (נובמבר 1977), עמ' 64-65.
- 202 'הקיבוץ בדרך למרחב [על: קיבוץ עין חרוד, בעריכת ח' הדרי', מגוון, כב (דצמבר 1977), עמ' 58-59.
- 203 'פרקי בראשית [על ספרו של ב"צ מיכאלי, החוות החקלאיות – ראשית ההתישבות הלאומית בארץ ישראל 1899-1914], מגוון, כד (פברואר 1978), עמ' 66-67.
- 204 'לבינים רבות ובנין – אין [על ספרו של ד' הורוביץ ומ' ליסקי, מישוב למדינה – יהודי א"י בתקופת המאנדאט הבריטי בקהיליה פוליטית], מאזנים, מו (אפריל-מאי 1978), חוברת 5-6, עמ' 429-431.
- 205 'דת וציונות [על ספר הציונות הדתית, בעריכת י' רפאל וש"ז שרגאי; ועל ספרו של מ' פרידמן, חברה ודת], מגוון, כו (מאי 1978), עמ' 62-63.
- עריכה, ההדרה ותרגום**
- 206 ספר תולדות ההגנה, א, תל-אביב תשי"ט.
- 207 העבר – לדברי ימי היהודים והיהדות ברוסיה, כרכים ז-כב (תשי"ך עד תשל"ז) [העריכה של הכרכים ז-יד בשיתוף עם ב' קרווא].
- 208 תנועת העבודה הארצישראלית – לקט מקורות לתרגיל, א-ב, תל-אביב, אוניברסיטת תל-אביב, החוג ללימודי העבודה, תשכ"ו-תשל"ב.
- 209 באברויסק – ספר זכרון לקהילת בוכרוויסק ובנותיה, יזכור בוך פאר באברויסקער קהילה און אומגעגנט, א-ב, תל-אביב, יוצאי בוכרוויסק במדינת ישראל ובארצות-הברית, תשכ"ז.
- 210 [בשיתוף עם מ' קפלן], חיילים יהודים בצבאות אירופה, תל-אביב, מערכות, תשכ"ח.
- 211 יהודה ליב לוין (יהל"ל), זכרונות והגינות, ירושלים תשכ"ח [ההדרה, מבוא והערות].
- 212 אברהם פרימן, 1919 – רומן, תל-אביב תשכ"ח [ההדרה] [חתום: יהודה סלוא].
- 213 אסופות – כתב עת לתולדות תנועת העבודה בעם ישראל [חבר מערכת מ-1970 ואילך].
- 214 השל פרומקין, עליה ופיתוח בדרך למדינה, תל-אביב, תרבות וחינוך, 1970.
- 215 ישראל צינברג, תולדות ספרות ישראל, ז, תל-אביב, ספרית פועלים, תשל"א [תרגום וההדרה].
- 216 צבי פריגרזון [א' צפוני], יומן הזכרונות (1949-1955), תל-אביב, עם עובד, תשל"ו [מבוא: 'הנר שלא דעך', עמ' 5-25].
- 217 גנזים – קובץ לתולדות הספרות העברית בדורות האחרונים, ה, תל-אביב, אגודת הסופרים העברים בישראל ומסדה, תשל"ז.
- 218 'פועלי ציון' בארץ ישראל, 1905-1919, תל-אביב, אוניברסיטת תל-אביב, תשל"ח.
- 219 'שיחות עם ז'בוטינסקי בסתיו 1939 מאת ב' כצנלסון', מולד, יח (אוקטובר 1960), חוברת 146-147, עמ' 438-447 [הבאה לדפוס].
- 220 'מכתב של א"ד גורדון לשמעון דוכנוב', אסופות, ז (תשכ"א), עמ' 197-200 [הבאה לדפוס].
- 221 'מארכיונו של שמעון דוכנוב', העבר, ח (אייר תשכ"א), עמ' 147-168 [הבאה לדפוס].
- 222 'דב בר סלוצקי, ההגנה כאוקראינה', העבר, יז (אייר תשל"ג), עמ' 90-100 [תרגום].
- 223 'דב בר סלוצקי, ההגנה העצמית בצ'רנוביץ', העבר, יז (אייר תשל"ג), עמ' 101-114 [תרגום].
- 224 'פרוטוקול הוועידה הכללית של פועלי ארץ-ישראל 1920', אסופות, יד (1970), עמ' 5-80 [ההדרה].
- 225 'נח גריס, היהודים בחייו וביצירתו של קורלנקו', העבר, יט (אלול תשל"ב), עמ' 83-98 [תרגום].